

## Prats, capital del Lluçanès?

Jordi CORTÈS i RODRÍGUEZ  
Roser SERRA i COMA

### Uns mots previs

L'any 1972 el mestre i amic Lluís Casassas presentava a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona la seva tesi de llicenciatura *El Lluçanès: Evolució recent (1950 - 1970)*. Prop de vint anys després, el 1989, rebia la proposta d'actualitzar la seva tesi, amb la finalitat d'ésser publicada en una col·lecció de monografies sobre temes relacionats amb l'àrea de Vic. Amb el seu afany de treballar amb els seus deixebles, donant-los oportunitats per a fer noves coses i per aprendre, va demanar la col·laboració dels autors del present escrit per a realitzar aquest treball. Començava així una tasca que es traduí en una recollida de dades, alguns recorreguts pel territori i sobretot en moltes xerrades i discussions sobre el Lluçanès, que quedaren gravades per sempre en el record dels qui escriuen aquestes línies. Malauradament el treball no es va poder acabar en vida de Lluís Casassas. Per aquest motiu els autors han volgut fer aquest article pel número de *Treballs de la SCG* que es fa en homenatge a la seva persona. Per això, i per l'extraordinària sensibilitat que demostrà en estudiar el Lluçanès i que va saber estendre als seus deixebles.

### Introducció

Els darrers vint anys Prats de Lluçanès ha conegut un creixement considerable, molt per damunt de la resta de pobles del voltant. Això pot fer creure que la vila pot haver augmentat també la seva influència sobre la comarca i més tenint en compte que als anys setanta ja es parlava de Prats com la «capital» del Lluçanès.<sup>1</sup>

El present treball pretén estudiar si realment Prats ha consolidat aquesta capitalitat o si pel contrari l'ha anada perdent, si és que mai l'havia tinguda.

Cal recordar que el Lluçanès és un territori que no ha tingut una capitalitat definida que s'hagi mantingut al llarg del temps. Prats de Lluçanès no comença a destacar dins d'aquesta àrea fins ben entrat el segle XVIII, per tant seria una ciutat tardana, crescuda probablement a redós d'uns encreuaments de camins (Vic-Berga per Prats i Prats-Sabadell) i per una certa industrialització de la vila, basada en la seva tradició paraire.<sup>2</sup>

Per estudiar si el Lluçanès ha definit una capital i si aquesta és Prats, es tindran en compte els següents elements: la dinàmica de la població, les activitats terciàries privades, els serveis públics i equipaments diversos, i la mobilitat de la població. Això permetrà perfilar les àrees i sub-àrees funcionals presents al Lluçanès.

Només després de l'anàlisi conjunta d'aquests elements es podran treure conclusions sobre si Prats fa de capital o no dins el territori.

## 1. L'estudi de la població

L'estudi de la població és un dels principals paràmetres a l'hora d'estudiar la dinàmica d'un nucli. Un nucli actiu i que té una influència sobre un territori acostuma a tenir unes característiques demogràfiques determinades. En territoris tan petits com el del present estudi acostumarà a ésser la població més nombrosa i amb un pes considerable dels actius dedicats al sector terciari. Si a més és una població que comença a crear o consolidar la seva capitalitat, hom trobarà un centre on el creixement serà més alt que el de la resta de poblacions i que tindrà força per generar fluxos migratoris cap a ella.

En aquest apartat es pretén analitzar si aquestes hipòtesis són vàlides per al cas de Prats. Per això s'estudiarà quina ha estat l'evolució demogràfica del Lluçanès en els darrers trenta anys, i es veurà si les característiques demogràfiques pròpies d'una capital són aplicables al cas de Prats.

### a. Evolució de la població de 1960 a 1991

**Quadre 1**  
**Evolució demogràfica per municipis. 1960-1991**

Municipis	1960	1970	t 60-70	1980	t 70-80	1991	t 80-91	t 60-91
Alpens	417	292	-3,50	224	-2,62	249	0,97	-1,65
Lluçà	613	528	-1,48	298	-5,56	282	-0,50	-2,47
Olost	1.018	904	-1,18	952	0,52	960	0,08	-0,19
Oristà	1.265	1.118	-1,23	963	-1,48	922	-0,39	-1,02
Perafita	563	506	-1,06	356	-3,45	338	-0,47	-1,63
Prats	1.735	1.805	0,40	2.266	2,30	2.625	1,35	1,34
Sant Agustí de Lluçanès	183	169	-0,79	129	-2,66	123	-0,43	-1,27
Santa Maria de Merlès	569	509	-1,11	305	-5	200	-3,76	-3,32
Sant Bartomeu del Grau	589	527	-1,11	1.034	6,97	1.121	0,74	2,10

Municipis	1960	1970	t 60-70	1980	t 70-80	1991	t 80-91	t 60-91
Sant Boi de Lluçanès	668	484	-3,17	519	0,70	530	0,19	-0,74
Sant Feliu Sasserra	729	591	-2,08	674	1,32	654	-0,27	-0,03
Sant Martí d'Albars	266	214	-2,15	162	-2,75	125	-2,33	-2,41
Sobremunt	179	124	-3,60	61	-6,85	91	3,70	-2,16
Sora	453	357	-2,35	268	-2,83	211	-2,15	-2,43
Total	9.247	8.128	-1,28	8.211	0,10	8.431	0,24	-0,30

t: Taxa de creixement anual acumulatiu (en %).

Una primera lectura del quadre dona un seguit d'informacions força interessants pel que fa al comportament poblacional del Lluçanès als darrers anys.

En primer lloc destaca l'estancament demogràfic, amb tendència a la baixa, de tota l'àrea durant tot el període estudiat (la taxa de creixement anual acumulatiu és de -0'30%). Tot i així, la població global del Lluçanès augmenta a partir de 1970 fet que no succeïa des de 1930. Si hom s'hi fixa bé, però, l'aparença de recuperació vindria donada bàsicament per dos municipis: Prats i Sant Bartomeu del Grau. La resta de municipis indiquen una dinàmica regressiva.

Aquesta tendència no és homogènia durant tot el període estudiat. A la dècada de 1960-70 s'observa una davallada demogràfica general i força considerable, conseqüència de l'atracció que suposaven els nuclis més dinàmics de les valls del Ter i del Llobregat que coincideix amb un moment de reestructuració agrària al Lluçanès. Només Prats se salva de la davallada.

Iniciant-se el 1970, però sobretot a partir del 1980, s'enceten dues línies de creixement diferents. D'una banda, els municipis més petits de 400 habitants, que acostumen a coincidir amb els d'una economia més polaritzada en l'agricultura i amb una estructura de poblament dispersa, continuen perdent actius, però cada vegada de manera més reposada. Per altra banda, la resta de municipis tendeixen a recuperar-se, coincidint els municipis més grans amb els que experimenten més creixement.

Una anàlisi més detallada dels trenta anys d'estudi mostra com la meitat dels municipis han sofert sempre pèrdues constants de població. Es tracta dels municipis més petits i amb una estructura econòmica desequilibrada: Lluçà, Oristà, Perafita, Sant Agustí, Santa Maria de Merlès, Sant Martí d'Albars i Sora. Tots presenten unes taxes de creixement anual acumulatiu molt baixes que oscil·len entre el -3,32% i el -1,02%. Excepte Oristà, són municipis amb un baix volum de població, inferior als 350 habitants. Pel cas d'Oristà s'ha de tenir en compte que aquest és un municipi amb quatre nuclis diferents: Oristà, la Torre d'Oristà, el Raval de Sant Feliu i el Raval d'Olost, i que cap d'aquests té una població superior als 350 habitants.<sup>3</sup> Dins d'aquest grup també caldria incloure-hi Sobremunt i Al-

pens que, malgrat que les dades oficials indiquin una certa recuperació en els darrers deu anys, la taxa de creixement continua sent molt baixa. El conjunt d'aquests nou municipis només aplega el 30,1% de la població lluçanesa.

Els municipis mitjans, entre els 500 i els 1000 habitants, tenen un comportament demogràfic sensiblement diferent, amb l'excepció ja feta d'Oristà. Les seves taxes de creixement anual acumulatiu per tot el període és negativa, però en cap cas és inferior al -0,75. Són municipis que havien perdut població a la dècada del 1960-70, però a partir d'aleshores la seva població s'estabilitza i coneixen una certa tendència a la recuperació. Es tracta d'Olost, Sant Boi i Sant Feliu Sasserra, municipis que compten amb una certa diversificació econòmica. Aquests tres municipis aporten el 25,4% de la població lluçanesa.

Els únics municipis que han conegut una taxa positiva de creixement anual acumulatiu per a tot el període són Sant Bartomeu del Grau i Prats de Lluçanès.

Cal analitzar l'insòlit creixement de Sant Bartomeu, que és el municipi amb una taxa global més elevada. Sant Bartomeu encara no arribava als 600 habitants el 1960. Del 1960 al 1970 va perdre població, seguint la tònica dominant a tota l'àrea, però la dècada següent, del 1970 al 1980, va conèixer un creixement extraordinari que va fer que pràcticament doblés la seva població, arribant a una taxa de creixement acumulatiu propera al 7% . El fort creixement de Sant Bartomeu podria fer pensar que sortia al Lluçanès un nucli amb una empenta suficient com per rivalitzar amb Prats i fins i tot suplantar-la com a possible capital. La realitat n'és una altra i la prova rau en què a la dècada següent la taxa de creixement acumulatiu s'ha estabilitzat mentre que la de Prats continua augmentant.

L'explicació és ben senzilla: Sant Bartomeu creix a causa de la instal·lació d'una fàbrica de l'empresa Puigneró, tot i tenir uns factors de localització industrial força desfavorables. Efectivament, el poble, encinglerat, és de difícil accessibilitat, allunyat de la mà d'obra —autocars transportant treballadors des de pobles de la Plana han estat una constant en la vida recent del poble— i amb unes infraestructures deficientes per a mantenir una fàbrica de tal magnitud. Tot i així, la direcció de l'empresa decidí instal·lar-se al municipi. A partir d'aquí, la vida i la fesomia de Sant Bartomeu canviaren radicalment: Tot giraria al voltant de la fàbrica Puigneró. Es construïren blocs d'habitatges per als treballadors de la fàbrica, augmentaren els serveis, varià l'urbanisme...

Malgrat tot, el fenomen Puigneró no anà més enllà del que s'ha descrit anteriorment. Sant Bartomeu, com es veurà més endavant, no esdevenia un centre vital, àdhuc els serveis eren insuficients i els seus habitants suplien les mancances sobretot a Vic, pocs ho feien a Prats.

Prats és probablement el municipi que ha tingut un comportament més constant al llarg de tot el període. Era el municipi amb més actius el 1960 i ho continua sent en l'actualitat. La seva dinàmica positiva s'ha mantingut, amb alguns alts i baixos, al llarg dels darrers trenta anys. Durant la crítica dècada de 1960-1970, moment que la resta de municipis es caracteritzen per les emigracions, Prats creix poc, però creix. És també el municipi que més ha crescut en els darrers anys i que ha estat centre d'atracció de fluxos migratoris.<sup>4</sup> Això planteja dos interrogants: ¿Prats recull en aquest període l'èxode de població de la

resta de municipis del Lluçanès? Per què la gent va a Prats? Aquests interrogants troben resposta en l'anàlisi de les altes municipals d'aquests darrers anys.

Per estudiar els fluxos de població cap a Prats, s'ha partit exclusivament de les altes municipals del període comprès entre 1973 i setembre de 1992. El període escollit coincideix amb el de gran creixement de Prats. No s'ha volgut en cap moment fer un estudi complet del fenomen migratori a la vila, sinó que s'han agafat només les dades que s'han cregut oportunes. Per aquest motiu cal insistir que només es parla d'altres i que les baixes municipals han quedat volgudament oblidades. Cal dir també que quan hom parla de la procedència dels emigrants, es parla del municipi del qual provenen, no d'on han nascut. És més, en molts dels casos, sobretot pel que fa als provinents de l'àmbit català no lluçanès, els nous nats són nats fora de Catalunya.

## **b. Procedència de la població immigrada de Prats**

S'observa en primer lloc, com Prats exerceix una influència immediata sobre el Lluçanès, sobretot pel que fa als municipis del voltant. Els municipis més petits i amb menys possibilitats econòmiques, com Santa Maria de Merlès, Sant Martí d'Albars, Lluçà, Oristà... són uns dels principals aportadors de contingent humà cap a Prats. De fet aquests pobles des de fa molts anys actuen de focus d'emigració; el que passa és que han variat la tendència. Abans, la majoria dels que emigraven ho feien fora del Lluçanès, ara ho fan cap a Prats.

En uns temps on els desplaçaments són cada cop menys problemàtics, i on per tant desplaçar-se a treballar a Prats des dels municipis del voltant no suposa cap pèrdua de temps considerable, sobta veure com algunes persones abandonen el poble d'origen per anar a viure a Prats. Segurament, l'existència de millors i majors serveis serà un dels factors que explicarien el fenomen.

Cal destacar també, que l'atracció de Prats és mínima pel que fa als municipis lluçanesos amb una situació més o menys estable. Tal és el cas d'Olost —amb una implantació industrial remarcable—, Sant Bartomeu —per raons òbvies— i Sant Boi —més atret per la vall del Ter i pel mateix Sant Bartomeu—.

Un segon flux migratori important, tant pel nombre com per la significació, és el provinent de les comarques veïnes al Lluçanès. Hom es refereix al Berguedà (182 persones), Bages (120) i als municipis de la Plana de Vic (119). És significatiu perquè representa un moviment de reflux i perquè ajuda a demostrar una situació de crisi. Efectivament, les implantacions industrials de les valls del Ter i del Llobregat que fins als anys 70 havien anat xuclant i buidant el Lluçanès, ara retornen a molts d'aquests emigrants. La crisi econòmica dels setanta afectà moltíssim aquestes indústries, moltes plegaren i no tornaren a obrir quan els signes econòmics tornaren a ésser positius. En canvi, a Prats les fàbriques no tancaren sinó que crearen llocs de treball. És per això que molts dels que havien abandonat el Lluçanès i altres emigrants que havien escollit les colònies tèxtils per anar a treballar, decidiren anar a viure a Prats de Lluçanès. No deixa d'ésser representatiu que la comarca del Berguedà sigui la que encapçali la llista doncs és la que pitjor ha pogut superar la crisi i que siguin precisament els municipis amb una tradició de colònies tèxtils els qui forneixin la majoria d'aquests emigrants (Gironella, Puig-reig, Casserres, La Pobra de Lillet).

Cal remarcar també la notable presència de població provinent de Barcelona i la seva àrea metropolitana. L'explicació que es pot donar és similar a la que s'ha donat anteriorment. La crisi econòmica i la consegüent pèrdua de llocs de treball, la congestió de la majoria de poblacions de l'àrea barcelonina, la relativa millora en serveis de certs nuclis rurals i comarcals, la facilitat en la mobilitat, l'encariment de l'habitatge de les zones urbanes... han provocat que molta gent hagi fixat la residència a Prats i que s'estimin tenir menys serveis a prop, però més comoditats que les que tenien a molts dels barris on vivien anteriorment. Es comptabilitzen alguns rars casos al Lluçanès de gent residint a la comarca, però treballant a nuclis força allunyats d'ella.

Pel que fa a la resta d'emigrants, cal fer especial incidència en els que provenen de certes regions de l'Estat i en els magrebins. Els primers procedeixen sobretot d'Andalusia (60 persones), Castella la Manxa (50) i del País Valencià (23). En tots tres casos es dona una de les constants de la història de l'emigració espanyola: la repetició del nom d'alguns pobles en els fulls de les altes municipals. Així, apareix un nombre força considerable de persones provinents de les províncies de Jaén, Còrdova, Albacete i Ciudad Real. Pel que fa als valencians, cal dir que la majoria d'ells vénen els darrers anys del període estudiat.

Al municipi de Prats de Lluçanès hom troba inscrits com a residents trenta-dos ciutadans marroquins. La realitat és molt diferent. Es calcula que de fet n'hi viuen més d'un centenar. Aquesta discordança de xifres respon a la legalitat de la situació en què es troben aquests ciutadans. Els magrebins treballen sobretot en alguna de les indústries tèxtils de la zona, cobrant uns salaris baixos i vivint en unes condicions força deplorables.

Un cop feta aquesta anàlisi de la procedència dels nous habitants de Prats, hom pot recordar la resposta que s'ha formulat al començament. Efectivament, Prats recull la majoria de la gent que marxa dels altres municipis del Lluçanès i de molts altres llocs. Això, però, no ajuda a explicar per si sol el creixement de la vila. Al fet migratori, se li ha d'afegir el nombre d'habitants de Prats que no han marxat de la seva població d'origen; és a dir, els fills de Prats que en independitzar-se decideixen continuar vivint-hi. Aquest és un element que ajudarà a comprendre el desenvolupament de la vila, sobretot pel que fa al seu aspecte urbanístic.

La segona pregunta també té una resposta fàcil: la majoria dels emigrants vénen a treballar a les indústries, majoritàriament a la gegantina factoria Puigneró, també instal·lada en aquesta vila.

S'ha remarcar que les activitats terciàries, fonamentals en una població que pretén ésser centre d'un territori, no generen excessius llocs de treball, la qual cosa fa trontollar la hipòtesi de capitalitat.

### **3. El sector dels serveis al Lluçanès**

Donat que tota capital d'una àrea determinada és bàsicament el centre de serveis i d'equipament d'aquesta àrea, l'anàlisi d'aquest sector és d'una gran vàlua en definir la centralitat d'una regió.

A l'hora d'estudiar l'estat i la distribució dels serveis al Lluçanès, s'ha considerat més adequat analitzar per separat les activitats terciàries privades dels serveis públics i equipaments col·lectius. La raó és molt senzilla: l'equipament públic podria distorsionar la realitat, ja que la seva localització no respon a interessos econòmics, mentre que l'oferta i la localització de les activitats terciàries privades és sempre en funció de la demanda.

#### **a. Les activitats terciàries privades**

El primer objectiu d'aquest apartat és estudiar el pes i la distribució de les activitats econòmiques d'iniciativa privada per municipis. El segon objectiu és poder ordenar els diferents nuclis de població lluçanesos, en funció del pes de les seves activitats terciàries privades, tot intentant establir una jerarquia funcional dins del Lluçanès.

Les activitats que es consideren en aquest apartat són totes les relacionades amb el comerç i amb els serveis a la població d'iniciativa privada. Per tal de valorar el pes del comerç i dels serveis per municipis es pren com a base el nombre de llicències fiscals relacionades amb aquestes activitats que hi havia l'any 1990. Cal advertir que el nombre de llicències no coincideix amb el d'establiments reals, perquè un mateix establiment pot tenir més d'una llicència per tal de poder treballar amb productes diferents. Per tant, el nombre d'establiments és sempre molt inferior al de les llicències.

Els tipus de serveis considerats són els següents:

1. Comerç minorista d'alimentació.
2. Comerç minorista de vestit i calçat.
3. Comerç d'equipament domèstic. Inclou una diversitat de comerços com els de mobles i papereries, drogues i productes químics; material per a la construcció, ferreteries i electrodomèstics.
4. Altres comerços especialitzats. En aquest apartat, s'hi contempla la resta de comerços minoristes com són rellotgeries, joieries, botigues d'instruments de música i telefonia, vehicles, joguines... Cal tenir en compte que, en aquest apartat, també hi figuren les llicències de comerç a la menuda de tot tipus d'articles (epígraf 649 de la Llicència Fiscal), força nombroses a l'àrea estudiada, ja que permeten poder vendre una mica de tot.
5. Comerç majorista. Aquí, s'ha de tenir present que s'hi contempla qualsevol tipus de comerç majorista, inclosos els de tipus agrari.
6. Serveis d'hosteleria (cafès, bars, restaurants i fondes).
7. Hotels i hostals.
8. Serveis recreatius.
9. Serveis personals (serveis de bugaderia, perruqueria i fotografia).
10. Serveis financers.

**Quadre 2**  
**Nombre de llicències comercials per municipis. Any 1990**

Municipis	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
Alpens	1	0	1	4	0	4	0	0	0	0	10
Lluçà	4	0	0	0	1	3	2	0	0	0	10
Olost	5	0	2	8	2	6	0	0	3	2	28
Oristà	4	0	2	4	3	1	0	0	1	0	15
Perafita	3	0	0	3	1	5	0	0	1	0	13
Prats	24	7	6	46	10	8	1	2	14	5	123
Sant Agustí de Ll.	0	0	0	0	0	3	1	0	0	0	4
Santa M. Merlès	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Sant Bartomeu del G.	5	0	1	5	3	4	2	1	2	0	23
Sant Boi de Lluçanès	8	0	1	6	1	3	2	0	2	0	23
Sant Feliu Sasserra	9	0	0	2	1	2	0	0	3	0	17
Sant Martí d'Albars	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sobremunt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sora	1	0	0	0	3	2	0	0	0	0	6

- |                     |                          |                      |                      |
|---------------------|--------------------------|----------------------|----------------------|
| (1) Alimentació     | (4) Comerç especialitzat | (7) Hotels-Hostals   | (10) Serv. financers |
| (2) Vestit-calçat   | (5) C. Majorista         | (8) Serv. Recreatius | (11) Total           |
| (3) Equip. Domèstic | (6) Hosteleria           | (9) Serv. Personals  |                      |

Una primera anàlisi d'aquestes dades fa que hom s'adoni de les mancances que tenen municipis com Sant Martí d'Albars i Sobremunt —no tenen cap de les llicències fiscals contemplades— o com Santa Maria de Merlès i Sant Agustí del Lluçanès, que només tenen les relacionades amb l'hosteleria. Són municipis que es troben absolutament obligats a desplaçar-se per satisfer el servei més elemental i, per tant, amb una dependència absoluta.

A continuació es distingeixen una colla de municipis que, tot i que poden satisfer les necessitats més bàsiques, com l'alimentació, dins el nucli, han de sortir del municipi per cobrir totes les altres. Aquest segon nivell de dependència és el que tenen els habitants d'Alpens, Lluçà, Oristà, Perafita i Sora. El nombre de llicències comercials d'aquests municipis mai no és superior a 15.

Un tercer nivell de dependència és el dels municipis que oscil·len entre les 15 i les 30 llicències comercials. En aquest grup de nuclis parcialment dependents, s'hi troben Olost, Sant Bartomeu, Sant Boi i Sant Feliu Sasserra.

El cas de Prats queda aïllat. El resultat de les dades indica l'acumulació de gairebé la meitat de les llicències comercials del Lluçanès (45%) dins el terme municipal de Prats. És el nucli més autosuficient de l'àrea, tot i que hi ha algun apartat de comerç especialitzat que no queda cobert.

El nombre de llicències comercials no és suficient per analitzar l'equipament comercial de la zona. Lògicament, a l'hora de definir una jerarquia funcional, no té el mateix valor



una llicència de comerç d'alimentació que una de comerç del vestit o del calçat. Per això, interessa buscar un indicador que tingui present la «qualitat» de cada tipus d'activitat de les considerades.

Amb aquesta finalitat, s'ha calculat un índex per a cadascun dels serveis, tenint en compte el nombre de vegades que aquest era present a la regió. L'índex aplicat es basa en el coeficient de Davies, només que aquí s'ha canviat el divisor —de 100 s'ha passat a 10— ja que aquesta xifra és més adequada per tractar-se d'una àrea reduïda. L'índex s'obté aplicant la següent fórmula: Índex de l'activitat «X» =  $10/n$ , essent  $n$  el nombre de vegades que l'activitat en qüestió és present dins l'àrea tractada. En conseqüència, com més freqüent sigui una activitat, més petit serà l'índex. En canvi, les activitats més específiques i, per tant, menys freqüents, tindran un índex més elevat. D'aquesta manera, l'índex de Davies permet determinar, a partir del nombre  $i$  de l'especialització de les seves funcions, el grau de centralitat de cada municipi, podent establir d'aquesta manera una certa jerarquia funcional.

A continuació es detallen els índexs de cada tipus de les activitats terciàries considerades:

	Frequència	Índex d'activitat
Comerç d'alimentació	64	0,156
Comerç de vestit i calçat	7	1,428
Comerç d'equipament domèstic	13	0,769
Comerç especialitzat	78	0,128
Comerç majorista	25	0,4
Serveis d'hosteleria	42	0,238
Hotels i hostals	9	1,111
Serveis recreatius	3	3,333
Serveis personals	26	0,384
Serveis financers	7	1,428

Aquests índexs d'activitat per si sols ens diuen ben poca cosa. Confirmen el que ja se sabia: al Lluçanès predominen els petits comerços d'articles variats i els d'alimentació, mentre que els serveis recreatius, els comerços de vestit i calçat i els serveis financers són els menys habituals.

La suma de cadascun dels índexs de les activitats que es donen a cada municipi permetten copsar una jerarquia de serveis dins l'àrea:

	Índex
Prats de Lluçanès (2.625 hab.)	50,439
Sant Bartomeu del Grau (1.121 hab.)	10,663
Olost (960 hab.)	9,578
Sant Boi de Lluçanès (530 hab.)	6,889
Oristà (922 hab.)	4,496
Lluçà (282 hab.)	3,960
Sant Feliu Sasserra (654 hab.)	3,688
Perafita (338 hab.)	2,826
Alpens (249 hab.)	2,389
Sant Agustí de Lluçanès (123 hab.)	1,825
Santa Maria de Merlès (200 hab.)	1,349
Sant Martí d'Albars (125 hab.)	0
Sobremunt (91 hab.)	0

Aquests índexs sí que donen una visió força més interessant al'hora de buscar una jerarquia de nuclis segons les funcions que s'hi desenvolupen. Prats té una posició realment molt destacada dins del Lluçanès, més de cinc vegades superior a Sant Bartomeu del Grau, que és el nucli que el segueix quant a població. Segons aquest índex, no s'ha de desmerèixer la hipòtesi que Prats podria ser el centre de serveis d'aquesta àrea.

L'equipament de Sant Bartomeu és inferior al que es podria esperar segons el seu pes demogràfic. Tot i així, junt amb Olost serien les poblacions més ben dotades després de Prats. Sant Boi i Oristà apareixen com a nuclis intermedis amb certes deficiències. La resta de municipis tenen mancances importants, essent els més deficients Sora, Sant Agustí, Merlès, Sant Martí d'Albars i Sobremunt.

També cal considerar que no hi ha una correlació matemàtica entre el volum demogràfic municipal i el seu grau d'equipament terciari, malgrat que no hi hagi grans irregularitats. Potser sobta una mica la situació desavantajosa de Sant Feliu respecte Lluçà, que si s'analitza de manera detallada, s'explica pel sector hotelier present al municipi de Lluçà.

## **b. Els serveis públics i els equipaments col·lectius**

Aquest apartat s'ha elaborat a partir d'una enquesta feta als catorze municipis, l'octubre de 1992, on es preguntava la presència o no d'uns equipaments determinats. Es tractava de veure de quins serveis es disposava i de quins no, sense tenir en compte la freqüència o la quantitat dels equipaments. L'enquesta contemplava sis apartats: equipaments docents, sanitaris, esportius, mitjans de comunicació, oferta sòcio-cultural i seguretat.

Amb la finalitat de poder valorar la dotació d'equipaments i serveis de tipus públic al Lluçanès i de poder comparar l'estat de cada municipi, s'ha optat per quantificar-los de la següent manera: S'ha mirat en quina proporció es troba representat cada servei dins del Lluçanès, dividint el nombre de municipis que disposen d'aquest servei pel total dels catorze municipis. Així, un servei molt freqüent tindrà un valor baix, proper a u, mentre que un equipament que només el tingui un nucli tindrà un valor de 14. D'aquesta manera, els equipaments més freqüents als pobles lluçanesos són els consultoris mèdics (que participen en una proporció d'1,2 del total), els camps de futbol (1,3), els centres d'EGB (1,5), les associacions culturals de qualsevol tipus (1,7) i les biblioteques (1,8). Serveis menys habituals, però presents a força municipis, són les guarderies i els teatres (2,3), casals culturals, sales d'exposició i piscines (2,8) i els pavellons polisportius (3,5). Són ja menys els municipis que són centre de partit mèdic, els que tenen alguna publicació, i els que disposen de museu (4,7). Només dos municipis tenen sala de cinema i llibreria (7), i només un compta amb emissora de ràdio, bombers, guàrdia civil, servei d'extensió agrària i centre de veterinària (14).

Si a cada municipi se li sumen els valors de tots els serveis de què disposa, és fàcil d'establir una jerarquia o nivells d'equipament. Prats destaca molt per sobre de tota la resta de poblacions, amb un índex de 103,4, per disposar de tots els serveis contemplats excepte el de comunicacions (ràdio i publicacions). Es distingeix clarament un segon nivell, amb uns índexs força inferiors al de Prats, format per Sant Bartomeu del Grau (42,7) i Olost (35,8). El tercer esglaó, amb un nivell d'equipaments gens menyspreable, estaria comprès pels municipis de Sant Boi (22,9), Oristà (18,6), Alps (17,2), Perafita (16,2),

Sant Feliu Sasserra (15,4) i Lluçà (12,14). Per a la resta de municipis es pot parlar de deficiències considerables, en alguns casos fins i tot hi ha mancances de serveis de primera necessitat que s'han de buscar forçosament fora del municipi. En aquest darrer nivell s'hi troben els municipis de Sora (2,5), Santa Maria de Merlès (1,3), Sant Agustí de Lluçanès i Sobremunt (1,2) i Sant Martí d'Albars (0).

Un cop analitzat el conjunt dels serveis, tant els que es deriven de la iniciativa privada com de la pública, convindria fer unes reflexions. En primer lloc cal constatar que els nivells o jerarquies que es dibuixen a partir de l'estudi dels serveis privats es corresponen força amb els equipaments públics. En ambdós casos sobresurt Prats com el nucli més ben atès i millor equipat. En segon terme apareixen els municipis de Sant Bartomeu i Olost, amb un nivell de prestacions força satisfactori. El tercer grup, format per Sant Boi, Oristà, Alpens, Perafita, Sant Feliu Sasserra i Lluçà, és una mica més heterogeni i presenta algun municipi —Perafita i Alpens— amb indicis que l'equipament públic té un rang una mica superior als serveis coberts per iniciativa privada. Els cinc pobles restants, que es corresponen amb els menys poblats i que tenen un poblament més disseminat —Sora, Sant Agustí, Santa Maria de Merlès, Sant Martí d'Albars i Sobremunt—, tenen greus mancances tant a nivell públic com a nivell privat.

Tal i com s'ha pogut veure, segons l'oferta de serveis i equipaments, Prats podria molt ben ser el centre comercial i de serveis, i punt de referència de la zona.

## **4. Les àrees funcionals al Lluçanès**

Si bé l'estudi de la població i el de les activitats terciàries són aspectes a tenir molt en compte a l'hora de definir les àrees funcionals que hi ha en un territori, l'estudi de la mobilitat de la població és un element important en dibuixar aquestes àrees funcionals. S'entén com a àrea funcional aquella que té un grau considerable de cohesió interna, a causa sobretot de les relacions establertes per la gent que hi viu, tant pel que fa al mercat de treball com per les relacions de tipus comercial, de serveis i d'oci. Per estudiar les àrees funcionals del Lluçanès s'ha pres en consideració la mobilitat de la gent, ja que reflecteix de manera força clara les interrelacions que s'esdevenen dins el territori.

### **a. La mobilitat obligada**

És la derivada del lloc de treball i d'estudi de la població. Les dades que aquí s'han utilitzat corresponen a l'any 1986.<sup>5</sup>

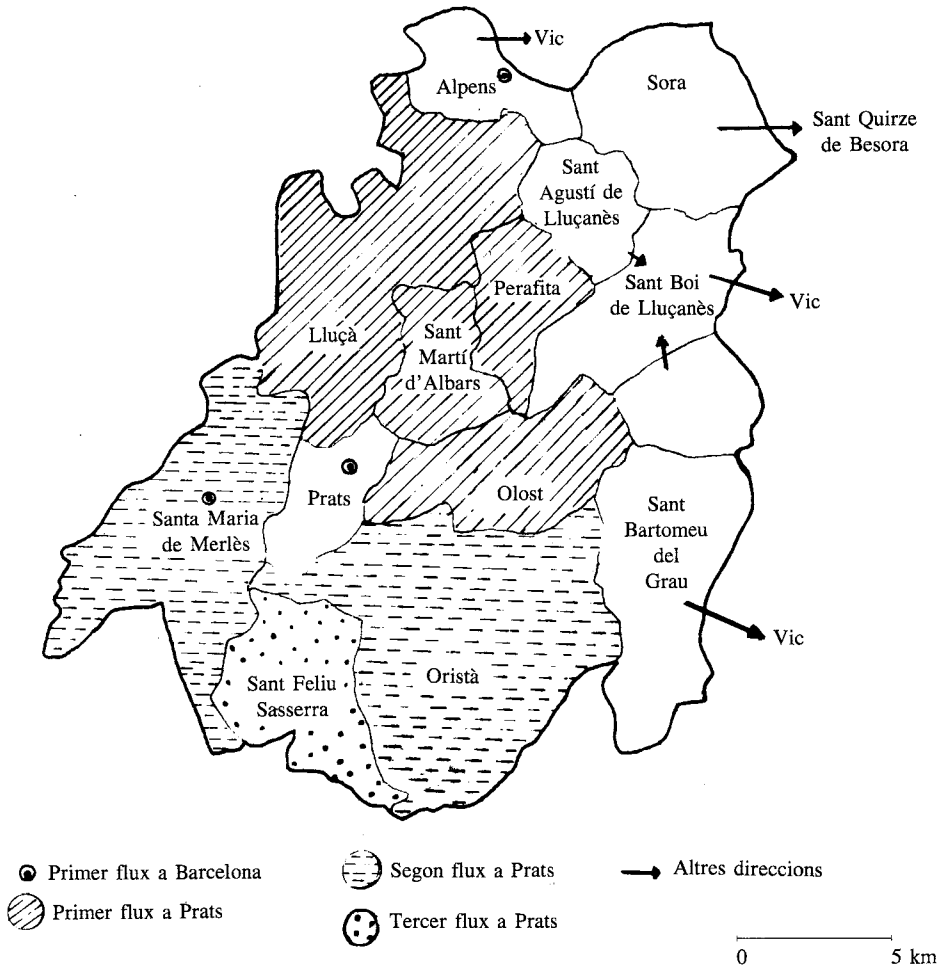
Una primera constatació que es pot fer és que hi ha una colla de municipis que presenten una mobilitat elevada, a causa bàsicament de les poques expectatives laborals i escolars que ofereixen els seus nuclis. Oristà, Sant Martí d'Albars i Sora tenen més d'un 50% de mobilitat obligada, i Sobremunt, Perafita, Sant Agustí i Alpens s'acosten a aquest percentatge. D'altra banda, Prats, Sant Bartomeu i Sant Feliu Sasserra tenen una mobilitat obligada reduïda, inferior al 20%.

Considerant que els desplaçaments per motius escolars no són prou representatius ja que depenen de l'oferta del mapa escolar vigent, i només tenint en compte la mobilitat

per assumptes laborals, les àrees de relació que s'obtenen segons la població ocupada, utilitzant el llinar de més d'un 15% de la població resident que treballi a un altre municipi, són molt petites i no agrupen gaires municipis. Apareix una forta cohesió entre els nuclis de Sobremunt i Sant Agustí respecte Sant Boi, Oristà amb Olost, Sant Martí d'Albars amb Prats i Sora amb Sant Quirze. Segons aquestes dades, Prats atreu pocs viatges, per tant no és un centre clar del mercat de treball de la zona.

Si hom s'oblida dels percentatges i dels llinars i només es té en compte on es dirigeixen els fluxos més importants que surten de cada municipi, Prats torna a aparèixer com la població que recull més fluxos de procedència diversa, encara que, com es veu al mapa, de valors molt desiguals.

**Mapa 1**  
**Els fluxos residència - treball**



El resultat marca dues àrees al Lluçanès. Una que, amb més o menys intensitat, es relaciona amb Prats: Sant Martí d'Albars, Lluçà, Perafita, Olost, Oristà, Merlès i, amb uns nivells molt baixos, Sant Feliu. L'altra àrea treballa d'esquena a Prats: Alpens i Sora, que es relacionen amb l'àrea de Sant Quirze i la plana de Vic, mentre que Sant Agustí, Sant Boi, Sobremunt i Sant Bartomeu ho fan directament amb Vic.

## **b. La mobilitat no obligada**

Aquí es contempla tota relació intermunicipal que s'esdevingui fora del marc laboral i escolar. Per estudiar aquest aspecte s'ha fet una enquesta a diferents persones de cada nucli de població preguntant sobre la mobilitat per motius de compra, serveis i oci. Una primera apreciació que es desprèn de les respostes és que el Lluçanès és terra de frontera, ja que no hi ha una única tendència de mobilitat per municipi-servei.

Globalment, pel que fa al primer graó, aquell que es deriva de les compres quotidianes, cada municipi satisfà ell mateix les seves necessitats, exceptuant els municipis sense nucli: Santa Maria de Merlès compra a Prats i Berga, Sant Martí d'Albars ho fa a Prats, Sant Agustí ho fa a Sant Quirze de Besora i a Sant Boi, i Sora a Sant Quirze.

Pel que fa al segon esglaó, determinat per les compres més esporàdiques com són roba, calçat i electrodomèstics, tots els municipis tenen Vic com a opció, excepte Sant Feliu Sasserra que ho acostuma a fer a Manresa. Prats surt també com a lloc opcional per a tots els municipis que el voregen i per a Sant Agustí. Manresa atreu compres de Prats i dels municipis de l'entorn d'aquesta darrera població. Seria interessant estudiar a fons quina és la veritable influència de Manresa al Lluçanès, sobretot al sector central, ja que en certs aspectes sembla disputar a Vic el paper predominant.

Pel que fa al tercer nivell, definit pel lloc on es resolen els serveis professionals, Vic és el centre més clar de l'àrea, ja que tots els municipis fan ús dels seus serveis, excepte Merlès que va a Berga i Sant Feliu que va a Manresa. Hi ha alguns municipis que es gronxen entre dues o tres ciutats com Oristà i Prats —entre Vic i Manresa— i Merlès —entre Manresa, Berga i Vic—. Cal dir que en aquest nivell molts municipis van a Vic, no per decisió pròpia sinó perquè s'hi veuen obligats per la seva adscripció administrativa.

Respecte els centres d'oci i diversió es pot dir que són molt diversos i depenen molt de la ubicació dels bars i discoteques de moda del moment. L'àrea meridional i occidental acostuma a anar a Berga, Manresa i Vic, mentre que la nord-oriental sovinteja els centres de la plana de Vic. Curiosament, en l'aspecte d'oci és on Berga té més atracció.

## **5. Algunes conclusions**

Es pot dir que al Lluçanès Prats exerceix una certa atracció vers els municipis més propers, però que aquesta desapareix a l'hora de buscar uns serveis més específics que Prats no té. Aleshores l'àrea estudiada gravita respecte tres centres: Vic és el centre més potent que atreu els municipis de l'Alt Lluçanès, des d'Alpens i Lluçà fins a Sant Bartomeu. Manresa atreu els municipis més meridionals, des d'Oristà a Merlès, passant també per Prats. Berga també té un paper considerable a la zona, sobretot pel que fa als municipis més

occidentals. Lògicament, els municipis que es troben als límits d'aquestes àrees no tenen un comportament clar i homogeni a l'hora de satisfer les seves necessitats.

A l'enquesta es preguntava també si hom se sentia del Lluçanès i si anava a Prats i a què fer-hi. Gairebé tots els enquestats contesten afirmativament i sense dubtes a l'hora de considerar-se lluçanesos. Dos municipis, Sora i Sant Bartomeu, no comparteixen gaire aquest sentiment, i Alpens, Sant Feliu Sasserra i Merlès presenten dubtes.

A la pregunta de si un va a Prats, Alpens, Sant Bartomeu i Sora contesten que hi van molt poc, que no han tingut i no tenen tirada a anar-hi. En canvi, la resta de municipis manifesten que van igual o més a Prats que temps enrera, especificant que hi van el diumenge, que és el dia de mercat. Aquest mercat ha anat guanyant importància amb el temps: s'hi troben més parades que anys enrera, totes les botigues són obertes a l'igual que la banca. El diumenge Prats cobra vida; s'hi troba representació de gairebé tota la contrada.

Com a conclusió es pot dir que Prats no articula ni dóna cohesió a l'àrea del Lluçanès de manera sistemàtica, però sí que el diumenge actua, en motiu del seu mercat, com a veritable centre. Per tant, responent a la pregunta inicial del treball, hom pot dir que Prats no fa de veritable capital del Lluçanès, tot i que alguns canvis en els darrers anys poguessin indicar-ho. En tot cas, hom pot parlar d'una «capital de diumenge».

## Notes

<sup>1</sup> CASASSAS, L.I. (1975) *El Lluçanès. Evolució entre 1950 i 1970*. pàg. 151. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.

<sup>2</sup> Veure article CORTÈS, J i SERRA, R. (1991) «Els canvis de capitalitat al Lluçanès: una aproximació geo-històrica» a *Primer Congrés Català de Geografia*. IIIa Comunicacions. Barcelona, pp. 243-250.

<sup>3</sup> En dates properes el Raval d'Olost se segregará d'Oristà i s'incorporará a Olost.

<sup>4</sup> El creixement de Sobremunt, segons les dades oficials, podria contradir aquesta afirmació, però aquestes no s'adiuen a les reals, car són fruit de la necessitat de fer constar un nombre determinat d'habitants per fer possible la instal·lació del telèfon.

<sup>5</sup> Dades facilitades pel DGPTC.